

Ured za demokratske ustanove i ljudska prava

REPUBLIKA HRVATSKA

**IZVANREDNI IZBORI ZA PREDsjedNIKA REPUBLIKE
24. SIJECNJA & 7. VELJACE 2000.**

ZAVRŠNO IZVJEŠĆE*

Varšava

31. svibanj 2000.g.

* Engleski tekst ovog izvještaja je jedina oficijalna (potvrдна) verzija.

SADRZAJ

I. UVOD

II. SAZETAK

III. PRAVNI OKVIR

A. Kratki pregled

B. Izborni sustav

C. Podobnost - glasaci i kandidati

D. Pravna Pitanja

1. Navodenje etniciteta na popisima glasaca

2. Financiranje promidzbe

3. Rokovi

4. Promidzba

5. Domaci promatraci

6. Stranacka zastupljenost u izbornim povjerenstvima

7. "Prognanici" i "raseljene osobe"

IV. PREDIZBORNA RAZDOBLJE

A. Izborna uprava

1. Ustroj Izborne uprave

a. Drzavno izorno povjerenstvo (DIP)

b. Opcinska i gradska izborna povjerenstva (OIP i GIP)

c. Biracki odbori (BO)

2. Djelovanje Izborne uprave

B. Registracija kandidata

C. Prituzbe i prizivi

1. Prituzbe i prizivi Drzavnom izbornom povjerenstvu

2. Prituzbe i prizivi pri Ustavnom sudu

D. Registracija glasaca

1. Objavljivanje i ispravljanje popisa glasaca

2. Registracija glasaca izvan zemlje

3. Potvrde glasaca

E. Mediji i izbori

1. Pravni okvir

2. Promatranje EIM-a

3. Mediji u Bosni i Hercegovini

F. Izborna promidzba

G. domaci promatraci i izborne aktivnosti nevladinih organizacija

V. DAN IZBORA

A. Opca ocjena glasovanja u hrvatskoj

1. Ratom zahvacena podrucja Hrvatske
2. "Prognane" osobe, "raseljene" osobe i povratnici

B. Glasovanje u bosni i hercegovini

C. Odaziv glasaca

D. Brojanje glasova

E. Tabelarni prikaz i objava privremenih rezultata

VI. POSLIJE-IZBORNO RAZDOBLJE

A. Tebelarni prikaz i objava konacnih rezultata

B. Rezultati i ponovljeni izbori

VII. KONACNI REZULTATI

VIII. PREPORUKE

I. UVOD

Organizacija za europsku sigurnost i suradnju pri europskom Uredu za demokratske ustanove i ljudska prava (OESS/ODIHR) uspostavila je Misiju za promatranje izbora (MPI) u Zagrebu dana 19. studenog 1999. g., kako bi promatrala izbore za Zastupnicki dom Sabora. Zbog smrti predsjednika Tudmana koja je nakon duge bolesti uslijedila 10. prosinca 1999. g., Vlada je dana 22. prosinca 1999. g., objavila kako ce se izbori za predsjednika Republike odrzati 24. siječnja 2000. g. OESS/ODIHR ostala je i dalje u Hrvatskoj i proizvela Misiju za promatranje izbora kako bi pratila te izbore od 10. siječnja 2000.g., do završetka drugog kruga. Kako niti jedan kandidat nije mogao osigurati vecinu u prvom krugu 24. siječnja, drugi krug odrzao se izmedu Stjepana Mesica i Drazena Budiše dana 7. veljace.

Gosp. Nikolai Vulchanov, izborni savjetnik pri OESS/ODIHR-u, nastavlja biti Voditeljem Misije za promatranje izbora OESS/ODIHR-a.

Završno izvješće cine zakljucci osam osoba koje su sacinjavale osnovno osoblje u Zagrebu, 14 dugorocnih promatraca raspoređenih u 20 zupanija u Hrvatskoj ukljucujuci i grad Zagreb, te više od 300 kratkorocnih promatraca iz 28 drzava clanica OESS-a 24. siječnja, te više od 250 promatraca iz 27 drzava clanica OESS-a prilikom drugog kruga odrzanog 7. veljace. Doadatno tome, u promatranju glasovanja odrzanog 24. siječnja sudjelovala su i tri parlamentarca kao i osoblje iz parlamentarne skupštine Vijeca Europe (PSVE). 25. siječnja 2000. g., Misija za promatranje izbora OESS/ODIHR-a i poslanstvo PSVE-e izdali su zajednicko privremeno priopcenje. Osim toga, Misija za promatranje izbora OESS/ODIHR-a izdala je i privremeno priopcenje nakon drugog kruga izbora.

Tijekom dva dana izbora, promatraci su posjetili više od 1,000 glasackih mjesta u Hrvatskoj te sva glasacka mjesta u Bosni i Hercegovini. Europski zavod za medije nastavio je pracenje medija s finacijskom potporom Europske komisije.

Misija OESS/ODIHR za promatranje izbora zeljeli bi izraziti zahvalnost Misiji OESS-a u Hrvatskoj na njihovoj potpori tijekom trajanja MPI-a kao i Misiji OESS-a u Bosni i Hercegovini, Misiji OESS-a na Kosovu i veleposlanstvima drzava clanica OESS-a u Zagrebu i Sarajevu, na njihovoj suradnji i sudjelovanju u kratkorocnom stadiju izbora.

Misija za promatranje izbora zeljeli bi izraziti svoju zahvalnost Ministarstvu vanjskih poslova, vladinom Uredu za suradnju s OESS-om, Drzavnom izbornom povjerenstvu i Saboru Republike Hrvatske na njihovoj pomoci i suradnji tijekom promatranja.

II. SAZETAK

Misija OESS/ODIHR za promatranje izbora izrekla je izvjestan broj zabrinutosti u svezi predsjednickih izbora u Hrvatskoj odrzanih 1997. godine. Premda je pravni okvir ostao nepromijenjen u svim bitnim znacajkama, izbori za predsjednika Republike 2000. g., oznacili su daljni napredak prema ispunjavanju obveza drzave kao drzave sudionice OESS-a, kao što je zabiljezeno i prilikom parlamentarnih izbora, 2-3. sijechnja 2000.

Drzavno izbornu povjerenstvo ispravilo je neke nedostatke zakonodavnog okvira za predsjednicke izbore time da je provelo ragulatorna poboljsanja iz parlamentarnih izbora i odluke Ustavnog suda.

U izrazitoj oprecnosti prijašnjim izborima, drzavna radio televizija HRT bila je uocljivo uravnotezenija, uglavnom izvještavajući o promidzbenim aktivnostima kandidata na nepristran i objektivan nacin. Unutar zakonski ovlaštenog slobodnog televizijskog termina, kandidati su uzivali ravnopravne uvjete bivajući u mogucnosti prenijeti svoju poruku izbornom tijelu.

Devetorica od stranaka predlozenih i nezavisnih kandidata bili su u mogucnosti registrirati se i djelotvorno natjecati za predsjednika. Njihove promidzbe koje su ukljucivale neograniceno obracanje izbornom tijelu bile su dinamicne. Zastupnici kandidata i sedam nestranackih domacih udruga kao i strani promatraci mogli su pratiti rad izbornih povjerenstava i birackih odbora.

Glasovanje se opcenito odvijalo u mirnom okruzju a glasaci su mogli izraziti svoju politicku volju slobodno. Biracki odbori izvršavali su svoje duznosti na profesionalan nacin uglavnom u skladu sa propisanim postupcima. Oko 5,000 nestranackih domacih promatraca pratili su postupke na dan glasovanja. Medutim, uocene su neke nepravilnosti ukljucujuci nedostatak odgovarajuće opreme koja bi osigurala privatnost glasaca i uredno zapecacene glasacke kutije. Tijekom prvog kruga glasovanja i u nešto manjoj mjeri tijekom drugog kruga glasovanja na glasackim mjestima su bile prisutne neovlaštene osobe, posebice u podrucjima zahvacenim ratom. Dodatno tome, neke od prostorija u kojima se provodilo glasovanje i dalje su bile neodgovarajuće. Te nepravilnosti vecinom su posljedica nejasnih odredbi izdanih od strane nadzornih vlasti.

Tijekom prvog kruga, glasovanje u Bosni i Hercegovini bilo je narušeno nepravilnostima. Kao i prilikom parlamentarnih izbora to je izazvalo pitanja o ispravnosti procesa. Glasovanje u Novom Travniku, Mostaru, Capljini, Livnu i Širokom Brijegu bilo je neispravno. Promatraci su zamijetili višestruko glasovanje i neprimjenjivanje ultraljubicaste tinte kako bi se izbjeglo takovo glasovanje, nedostatnu tajnost glasovanja, neprovjeravanje osobnih dokumenata i nedovoljno provjeravanje popisa glasaca. Na nekim glasackim mjestima izborna povjerenstva nisu obavili svoje dužnosti na objektivan i profesionalni način. Za drugi krug izbora, Državno izborno povjerenstvo (DIP) uklonilo je neke probleme koji su uoceni prilikom parlamentarnih kao i prilikom prvog kruga predsjednickih izbora. Konkretno, Državno izborno povjerenstvo zamijenilo je sve članove 18 birackih odbora u Bosni i Hercegovini i provelo je obucavanje novoimenovanih članova. Glasovanje provedeno 7. siječnja bilježi poboljšanje, uglavnom zahvaljujući postupku Državnog izbornog povjerenstva i nastojanjima članova birackih odbora. Usprkos tome, neka glasacka mjesta bila su prenapućena i uocene su neke nepravilnosti. To uključuje nedostatak strogosti i dosljednosti pri upotrebi i kontroli ultraljubicaste tinte i provjeravanju identiteta glasaca i popisa glasaca. Brojanje glasova je općenito provedeno na primjeren način ali su neki biracki odbori propustili pridržavati se propisanih postupaka.

Usprkos uocenom poboljšanju, značajne zabrinutosti nastavljaju biti temeljnom zaprekom demokratskom razvoju Hrvatske, kao što je uoceno i u završnom izvješću OESS/ODIHR-a u svezi parlamentarnih izbora. Te zabrinutosti uključuju: (1) Zakon o državljanstvu koji daje etničkim Hrvatima rođenim u inozemstvu, a koji nemaju prebivalište u Hrvatskoj, pravo hrvatskog državljanstva i pravo glasovanja; (2) veliki broj izbjeglica u susjednim zemljama, uglavnom pripadnika srpske manjine iz Hrvatske i dalje ostaju neucinkoviti u utvrđivanju svojeg državljanstva, a time i ostvarivanja prava na glasovanje; i (3) opasnost od diskriminacije i zastrašivanja povezanih s navedenim etnicitetom na popisima glasaca koji je zadržan i na ovim izborima, iako je bio nevazan za predsjednicke izbore.

Druge važne zabrinutosti odnose se na ucinkovito sudjelovanje politickih stranaka u radu izbornih povjerenstava, točnost i transparentnost popisa glasaca te nejasne postupovne odredbe izbornog zakona. Praznine u izbornom zakonu koje se odnose na identifikaciju glasaca koji nemaju prebivalište u Hrvatskoj i vlasti nesklone objavljivanju vjerodostojnog podatka o njihovom broju izazivaju daljnje zabrinutosti. Dodatno tome, podjela interno raseljenih osoba na dvije kategorije i nesrazmjeran broj glasackih mjesta određen za svaku od njih, u stvari razlikuje glasace hrvatskog i srpskog etniciteta.

OESS će nastaviti pracenje gore navedenih zabrinutosti i spreman je nastaviti dijalog sa Saborom, Vladom i drugim hrvatskim vlastima u vidu bavljenja tim zabrinutostima.

III. PRAVNI OKVIR

A. Kratki pregled

Hrvatski Ustav, proglašen u prosincu 1990. g., uspostavlja sistem Vlade zasnovan na podjeli ovlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast. U usporedbi sa Saborom (parlament) koji se sastoji od Zastupnickog doma (donji dom) i Zupanijskog doma (gornji dom), Predsjednik

uziva relativno široke ovlasti.¹ Ustav predviđa petogodišnji mandat za predsjednika, s ograničenjem na dva mandata. Prethodni neposredni predsjednički izbori održani su u kolovozu, 1992. g., i u lipnju 1997. g., prilikom kojih je oba puta izabran pokojini Predsjednik Tudman.

Prema Ustavu, u slučaju smrti, ostavke ili "trajne spriječenosti" predsjednika Republike, dužnost privremenog predsjednika Republike preuzima predsjednik Hrvatskog državnog Sabora. Zahvaljujući teškom zdravstvenom stanju Predsjednika Tudmana i nesklonosti bivše stranke na vlasti HDZ-a da se proglasi "trajna spriječenost", Sabor je dana 24. studenog, usvojio "Ustavni Zakon o trajnoj spriječenosti predsjednika" i Gosp. Vlatko Pavletić (Predsjednik Hrvatskog državnog Sabora) imenovan je privremenim predsjednikom. Ustav uvjetuje da se izbori za novog predsjednika Republike moraju obaviti u roku 60 dana od dana kada je predsjednik prestao obavljati svoje dužnosti ili u slučaju smrti predsjednika. To je protumačeno tako da znači da izbori moraju biti završeni u roku 60 dana, uključujući drugi krug izbora. Povrh toga, Zakon o izboru predsjednika određuje da od dana raspisivanja pa do dana izbora predsjednika Republike Hrvatske mora proteći najmanje 30 dana. Zbog toga je nakon smrti Predsjednika Tudmana vlada na odlasku dana 10. prosinca sazvala izbore za 24. siječnja 2000. g.

Kao dodatak Ustavu, predsjednički izbori su regulirani Zakonom o izboru predsjednika Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu izborni zakon) i skupom drugih zakona. Predsjednički izborni zakon datira iz 1992. godine i od svog proglašenja ostao je bitno nepromijenjen.² Ostali važni zakoni uključuju Zakon o izbornim popisima (1992), Zakon o hrvatskom državljanstvu (1991, izmijenjen i dopunjen 1992 i 1993), Kazneni zakon, Ustavni zakon o Ustavnom sudu, Zakon o političkim strankama, Zakon o javnom okupljanju, Zakon o javnom informiranju, Uredba o stalnom i privremenom boravištu (1991), Zakon o putovnicama (usvojen 1991, - na snazi od 1. siječnja 2000.g.) te Zakon o osobnim iskaznicama (1991, 1992). Propisi o postupanju državne televizije, Hrvatske radiotelevizije (HRT) i Izborni etički zakonik nisu bili primjenjivi na predsjedničke izbore obzirom da su oba propisa sastavljena isključivo za parlamentarne izbore.

B. Izborni sustav

U skladu s izbornim zakonom, glasovanje je provedeno u jednoj izbornoj jedinici za cijelu zemlju. Osim toga, kao i prilikom parlamentarnih izbora 2. i 3. siječnja 2000. g., glasovanje je održano i u drugim državama, omogućivši sudjelovanje hrvatskim državljanima izvan Hrvatske.

Ako niti jedan kandidat ne dobije većinu više od polovine važećih glasova, Ustav određuje kako pravo da budu birani u drugom krugu imaju dva kandidata koji su u prvom krugu dobili najviše glasova.³ Takvo glasovanje se ponavlja nakon 14 dana. Ako jedan od dvojice najbolje plasiranih kandidata odustane od kandidature u drugom krugu izbora, pravo da bude ponovno biran stječe kandidat koji je slijedeći po broju dobivenih glasova. Ako u slučaju odustajanja kandidata na izborima ostane samo jedan kandidat, ponovljeni izbori će se obaviti.

C. Podobnost - glasaci i kandidati

Ustav određuje kako "svi građani Republike Hrvatske koji su navršili 18 godina starosti imaju opće i jednako biracko pravo". Građani koji se nalaze izvan hrvatskih granica mogu

glasovati u diplomatskim i konzularnim predstavništvima Republike Hrvatske u drzavama u kojima se zateknu. Podobni glasaci registrirani su prema Zakonu o izbornim popisima, koji nisu mijenjani od stupanja na snagu 1992. godine. Nakon referenduma provedenog 1991. g., Hrvatska je usvojila novi zakon o drzavljanstvu.⁴ Uz ostale odredbe koje reguliraju dobivanje hrvatskog drzavljanstva na osnovu standardnih mjerila (porijeklo, rođenje, naturalizacija), zakon o drzavljanstvu dozvoljava "pripadniku hrvatskog naroda" koji nema mjesto stalnog prebivališta u Republici Hrvatskoj, da zatraži drzavljanstvo samo na osnovu etnickog mjerila.⁵

Zakon o drzavljanstvu omogućio je velikom broju osoba koji i dalje imaju drzavljanstvo Bosne i Hercegovine, podnošenje i dobijanje hrvatskog drzavljanstva, što im je dalo pravo sudjelovanja kao kandidata i kao glasaca prilikom hrvatskih izbora. Upravne mjere prijete hrvatske drzavljanke srpskog porijekla u dobivanju potrebitih dokumenata koji bi dokazali njihovo pravo na hrvatsko drzavljanstvo.

Za predsjednika Republike Hrvatske mogu biti birani svi hrvatski drzavljanici s navršenih 18 godina starosti. Kandidate mogu predlagati u Republici Hrvatskoj registrirane političke stranke i glasaci pojedinačno ili skupno. Prijedlozi svih kandidata moraju biti podržani potpisima najmanje 10,000 glasaca koji mogu podupirati samo jednog kandidata. Kandidati su obavezni da najkasnije u roku 12 dana od dana raspisivanja izbora sakupe te potpise.

D. Pravna pitanja

Završno izvješće OESS/ODIHR-a za parlamentarne izbore, prikazalo je zabrinutosti u svezi zakona o drzavljanstvu i prava glasa etnickih Hrvata u Bosni i Hercegovini kao i probleme koje su u ostvarivanju prava na glasovanje imali etnicki Srbi izbjeglice.⁶ Ostale zabrinutosti na koje ukazuje to izvješće uključuju nejasnost nekih zakonskih odredbi i određenih postupaka. Takove zabrinutosti vrijede i za predsjednicke izbore, no da bi se izbjeglo ponavljanje, ovo izvješće neće ći u pojedinosti u svezi s ovim pitanjima.

1. Navođenje etniciteta na popisima glasaca

Ustrajanje u navođenju etnicke pripadnosti na popisima glasaca izaziva ozbiljne zabrinutosti, osobito stoga što je etnicitet bio nevazan, obzirom da glasaci pripadnici nacionalnih manjina nisu imali posebna prava glasovanja na predsjedničkim izborima. Promatraci su izvijestili kako su se mnogi glasaci osjećali nelagodno poradi takvog postupka, koji uvodi opasnost od diskriminacije i zastrašivanja u izborni proces. To bi se moglo smatrati kao u suprotnosti sa člankom 3, Okvirne konvencije Vijeća Europe o zaštiti nacionalnih manjina, koja je odobrena od strane Hrvatske u listopadu, 1997.⁷

2. Financiranje promidzbe

Prema izbornom zakonu, kandidati koji dobiju najmanje 10% glasova imaju pravo na jednaku naknadu troškova izborne promidzbe a sredstva za pokrice naknade osiguravaju se iz sredstva za pokrivanje troškova izbora. Dana 23. prosinca, Vlada Republike Hrvatske odredila je naknadu u iznosu od 500,000 kuna, za svaki krug predsjedničkih izbora 2000. g., (otprilike 125,000 njemackih maraka).

Medutim, postojeće pravne odredbe loše su sastavljene, ukazujući na nedostatak transparentnosti izborne promidzbe. Izborni zakon posebice potanje ne navodi ograničenja

individualnih priloga i ne utvrđuje otkrivanje financijski izvora. Ne određuje maksimalni iznos troškova izborne promidzbe, ne utvrđuje obvezu podnošenja financijskog izvještaja promidzbe u određenom roku i ne posjeduje podatak o tome koje je tijelo ovlašteno u pregledavanju financijskih izvještaja ili kaznjavanju nepravilnosti. Izborni zakon trebao bi osloviti ta pitanja i uvesti kontrolu financiranja promidzbi kandidata kako bi se umanjile špekulacije u javnosti.

3. Rokovi

Nedostajao je određeni broj važnih administrativnih rokova koji su obično dio odredbi izbornog zakona ili su bili nejasni. Ti rokovi uključuju vremenske odrednice za imenovanje izbornih povjerenstava, objavu privremenih i konačnih rezultata, održavanje ponovljenih izbora i naknadu izbornih troškova. Dodatno tome, Zakon o Ustavnom sudu ne određuje bilo koji rok koji se odnosi na odluke izbornih sporova.

U pogledu mehanizama rješavanja sporova izbornih rezultata, izborni zakon i Zakon o Ustavnom sudu sadrže nedosljednosti u svezi s vremenskim ograničenjem i nejasnoće glede pitanja koja mogu dobiti saslušanje ili stranke uložiti pritužbu.

4. Promidzba

DIP je upućeno da nadzire "pravilnosti izborne promidzbe u skladu sa zakonskim odredbama". Međutim, te zakonske odredbe su nejasne, osobito u svezi medija. Povrh toga, obzirom na promidzbu općenito, DIP nema zakonsku ovlast provođenja svojih odluka, koje tada znače nešto više od upozorenja. Kao takav, DIP nije u mogućnosti značajno utjecati na vođenje promidzbe.

5. Domaci promatraci

Izborni zakon ne spominje ulogu domaćih promatraca. Temeljem odluke Ustavnog suda za lokalne izbore 1998. g., i zakonskih odredbi parlamentarnih izbora 2000. g., DIP odlučilo je dopustiti domaćim nestranačkim promatračima praćenje predsjedničkih izbora 2000. godine. Usprkos tome, OESS/ODIHR strogo preporuča izmjenu predsjedničkog izbornog zakona u skladu sa stavkom 8, Kopenhaškog dokumenta (1990).

6. Stranačka zastupljenost u izbornim povjerenstvima

Za razliku od parlamentarnog izbornog zakona, političke stranke nemaju pravo na članstvo u izbornim povjerenstvima i birackim odborima. Taj zakon trebalo bi izmijeniti tako da omogući politički višebrojna izborna povjerenstva. Isto tako, svi kandidati koje je Državno izborno povjerenstvo registriralo, trebali bi imati priliku pratiti izborni postupak preko akreditiranih opunomoćenika.

7. "Prognanici" i "raseljene osobe"

U Obvezatnoj uputi X. za parlamentarne izbore, Državno izborno povjerenstvo uspostavilo je glasacka mjesta za "raseljene osobe". Ta odredba nije promijenila oblik niti za predsjednicke izbore. U skladu s postojećim zakonodavstvom raseljene osobe podijeljene su na dvije kategorije, "prognane osobe" i "raseljene osobe" ovisno o datumu premještanja. Veliki broj glasackih mjesta uspostavljen je za "prognane" osobe koje su uglavnom etnički Hrvati, dok

su samo dva glasacka mjesta uspostavljena za "raseljene osobe" koje su uglavnom etnicki Srbi. Ovakova podjela interno raseljenih glasaca na dvije kategorije i nesrazmjeran broj glasackih mjesta određen za svaku od njih, u stvari razlikuje glasace hrvatskog i srpskog etniciteta.

IV. PREDIZBORNO RAZDOBLJE

A. Izborna uprava

U suprotnosti s izbornom upravom za parlamentarne izbore koja je imala cetvero-razinsku strukturu, predsjednicki izborni zakon određuje tro-razinsku strukturu koja se sastoji od Drzavnog izbornog povjerenstva, 543 općinskih i gradskih izbornih povjerenstava (OIP i GIP) te više od 6,500 birackih odbora (BO). Kako nije bilo povjerenstva koje bi djelovalo na razini između općinskih i gradskih izbornih povjerenstava, Drzavno izborni povjerenstvo dodijelilo je poseban status 21 općinskom izbornom povjerenstvu, koji su ispunili neke od upravnih dužnosti koje je za vrijeme parlamentarnih izbora obavljalo 11 izbornih povjerenstava izbornih jedinica.

1. Ustroj Izborne uprave

a. Drzavno izborni povjerenstvo (DIP)

Drzavno izborni povjerenstvo (DIP) snosi sveobuhvatnu odgovornost za upravljanje izborima. Ima široko definiran mandat da se "brine za zakonitu pripremu i provođenje izbora predsjednika" ali cini se da mu nedostaje ovlast da provodi odluke na prituzbe. Dužnosti DIP-a uključuju nadzor "pravilnosti izborne promidže u skladu s (izbornim) zakonom" no ne može poduzeti korake u svezi navodnih klevetnickih izjava ili ponuditi kandidatu "pravo na odgovor". Članstvo Drzavnog izbornog povjerenstva cini predsjednik i cetiri člana, od kojih svaki ima zamjenika. U suprotnosti s parlamentarnim izbornim zakonom, predsjednicki izborni zakon ne određuje da je predsjednik Vrhovnog suda po službenoj dužnosti predsjednik DIP-a, i ne određuje stranacko članstvo. Zakon o izboru predsjednika Republike propisuje da članovi Drzavnog izbornog povjerenstva trebaju biti iz reda sudaca Vrhovnog suda Republike Hrvatske i drugih istaknutih odvjetnika te ne smiju biti članovi politicke stranke. Dana 22. studenog, Ustavni sud Republike Hrvatske iznova je imenovao stalne članove Drzavnog izbornog povjerenstva koji su upravljali parlamentarnim izborima, članovima Drzavnog izbornog povjerenstva zaduženim za predsjednicke izbore.

Zakonske ovlasti DIP-a slicne su onima uvjetovanim u parlamentarnom izbornom pravu. Medutim, Drzavnom izbornom povjerenstvu nije specificno dodijeljena odgovornost pri utvrđivanju glasackih mjesta i imenovanju birackih odbora u diplomatskim i konzularnim predstavništvima izvan zemlje, iako je u praksi ispunilo tu dužnost.

b. Općinska i gradska izborni povjerenstva (OIP i GIP)

DIP imenuje članove 543 općinskih i gradskih izbornih povjerenstava (OIP i GIP). Svako povjerenstvo cine predsjednik i dva člana od kojih svaki ima zamjenika. Članovi moraju biti

ili suci ili istaknuti odvjetnici te ne smiju biti članovi političke stranke. Zakon ne navodi određeni rok u kojem OIP-a i GIP-a trebaju biti imenovani.

Od 543 općinskih i gradskih izbornih povjerenstava, 21 OIP (jedno za svaku županiju i Grad Zagreb) ispunilo je dodatne dužnosti, koje uključuju odgovornost za osiguranje podjele i prikupljanja izbornog materijala u i iz drugih općinskih i gradskih izbornih povjerenstava, kao i prikupljanje i prijenos izbornih rezultata Državnom izbornom povjerenstvu.

c. Biracki odbori (BO)

Općinska i gradska izborna povjerenstva imenuju biracke odbore (BO). Biracki odbori upravljaju izbornim postupkom na glasackim mjestima na dan izbora i broje listice na pojedinačnim glasackim mjestima. BO čine predsjednik i dva člana od kojih svaki ima zamjenika. Članovi izbornih povjerenstava i birackih odbora ne smiju biti članovi niti jedne političke stranke ali političke stranke imaju pravo imenovati promatrače kako bi pratili rad birackih odbora. Međutim, osim ako od članova nije zatraženo da se izjasne o pripadnosti nekoj stranci, teško je utvrditi kako ovaj zakonski uvjet može biti primijenjen.

2. Djelovanje Izborne uprave

Obzirom da su ovi izbori bili izvanredni i da su slijedili kratko nakon parlamentarnih izbora, Sabor nije imao mogućnost osloviti nedostatke izbornog zakona. Izostala su mnoga poboljšanja obuhvaćena u parlamentarnom izbornom zakonu, uključujući odredbe stranackog članstva izbornih povjerenstava i prava domaćih nevladinih organizacija da prate izbore. Stoga je bilo od temeljne važnosti da su tijela koja su bila zadužena za provođenje zakonskih odredbi obavila svoje aktivnosti i donosila odluke na otvoren i transparentan način.

Pripreme za predsjedničke izbore 24. siječnja, započele su 25. prosinca, 1999. g., osam dana prije dana parlamentarnih izbora. Jasno je da je odabir datuma izbora predstavio jedinstveni izazov za izbornu upravu obzirom da su se izborne vremenske odrednice predsjedničkih i parlamentarnih izbora preklapale.

Kao i prilikom izbora 1995. i 1997., prema zakonu političke stranke nisu imale pravo na članstvo u izbornim povjerenstvima ali su mogle pratiti njihov rad. Političke stranke su uglavnom, bez većih pritužbi prihvatile gubitak članstva koje su uživale nedavno. Za pohvalu je što je Državno izborni povjerenstvo dozvolilo bivšim članovima DIP-a koji su predstavljali političke stranke, sudjelovanje u radu premda bez prava glasovanja. Kao što je to bio slučaj prilikom parlamentarnih izbora, Državno izborni povjerenstvo upravljalo je izborima na transparentan način, odmah odgovarajući na zahtjeve stranaka, ne-vladinih organizacija, međunarodnih organizacija i građana za pravnim razjašnjenjima.

13. siječnja, DIP izdalo je devet obvezatnih uputa i "podsjetnik" za biracke odbore. Drugi podsjetnik za biracke odbore za glasovanje izvan zemlje, izdan je 14. siječnja. Podsjetnik je promatračima dodijelio pravo na primjerak zapisnika birackih odbora o rezultatima glasackih mjesta. Nažalost, podsjetnik nije odredio dostatne pojedinosti koje bi osigurale ujednačenu provedbu postupaka birackih odbora prilikom glasovanja

U Privremenom izvješću za izbore za Zastupnički dom Sabora 2000. godine, Međunarodna misija za promatranje izbora pozvala je hrvatske vlasti da istraze ozbiljne nepravilnosti koje su zapazene na nekim od glasackih mjesta u Bosni i Hercegovini. Prilikom prvog kruga

glasovanja održanog 24. siječnja, slični prekršaji dogodili su se na 13 od 24 glasačkih mjesta u BiH, što je još jedanputa potaklo zabrinutosti oko poštenosti procesa u toj zemlji. Državno izborno povjerenstvo je na koncu zamijenilo sve članove 18 birackih odbora na glasačkim mjestima u Bosni i Hercegovini te provelo niz temeljitih obuka novih BO. Promatrači su 7. veljače izvijestili o zamjetljivom napretku u postupku glasovanja u Bosni i Hercegovini.

B. Registracija kandidata

Državno izborno povjerenstvo provjerilo je prijedloge kandidata koristeći se knjigom državljana koje vodi Ministarstvo unutarnjih poslova na temelju slučajnog uzorka 10% potpisa koji su podnešeni. Ako je bio otkriven netočan ili lažan podatak, DIP provjerilo je daljnji uzorak 10% potpisa. U početku su bila nominirana 22 kandidata. 7. siječnja, Državno izborno povjerenstvo prihvatilo je devet kandidata. Preostalih 13 povukli su svoje kandidature ili ih je Državno izborno povjerenstvo odbilo zbog nedostatnog broja pravovaljanih potpisa.

Izbori za predsjednika održani su kratko nakon što su dvije oporbene koalicije pobijedile na parlamentarnim izborima 2.-3. siječnja 2000. g. Prva koalicija uključivala je Socijaldemokratsku partiju (SDP) i Hrvatsko socijalno liberalnu stranku (HSLŠ). Drugu je sačinjavala tzv. "Porečka grupa" uključujući Liberalnu stranku (LS), Istarski demokratski sabor (IDS), Hrvatsku narodnu stranku (HNS) kao i Hrvatsku seljačku stranku (HSS). Zajedno, ove dvije koalicije bile su poznate kao "oporbena šestorka". Dvojica glavnih kandidata predstavljali su te koalicije: Stjepan Mešić, posljednji Predsjednik u Predsjedništvu SFRJ (Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija) kojega je predložila HNS i podržala "Porečka grupa" političkih stranaka i Dražen Budiša, Predsjednik HSLŠ-a i predsjednički kandidat 1992. godine, kojega su predložile stranke HSLŠ-a i SDP-a. Treći glavni kandidat, Mate Granic, potpredsjednik bivše stranke na vlasti Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) i Ministar vanjskih poslova Vlade na odlasku, kojega je predložila HDZ.

Ostalih šest kandidata bili su: Anto Đapić (HSP, Hrvatska stranka prava); Ante Ledić (nezavisni kandidat); Slaven Letica (nezavisni kandidat); Tomislav Mercep (HPS, Hrvatska pučka stranka); Ante Prkacin (NH, Nova Hrvatska); i Zvonimir Šeparović (nezavisni kandidat), bivši Ministar pravosuđa Vlade na odlasku.

C. Prituzbe i prizivi

Ustavni sud nadzire ustavnost i zakonitost izbora i rješava izborne sporove. Državno izborno povjerenstvo isto tako može primiti prituzbe koje se odnose na izborne postupke a protiv odluka DIP-a žalbe mogu biti podnešene Ustavnom sudu. Ako DIP utvrdi da su nepravilnosti bitno utjecale, ili mogle utjecati na rezultate izbora, poništiti će izborne radnje i odrediti da se glasovanje ponovi, uključujući mogućnost poništenja cjelokupnih izbora. Samo one stranke koje su nominirale kandidate ili glasači koji su nominirali nezavisne kandidate mogu podnijeti prituzbe Državnom izbornom povjerenstvu.

1. Prituzbe i prizivi Državnom izbornom povjerenstvu

DIP zaprimilo je broj prituzbi i priziva stranaka uglavnom odnosno na registraciju kandidata. Sve su takove prituzbe riješene na razini Državnog izbornog povjerenstva te nisu dale povoda ozbiljnijoj kritici. U usporedbi s parlamentarnim izborima, predložen je znatno manji broj

pritužbi u svezi s izvještavanjem medija o izbornoj promidžbi. Vecina tih pritužbi bila je od manje važnosti te nisu imale nikakav značajan utjecaj na izbore.

2. Pritužbe i prizivi pri Ustavnom sudu

Predstavke da izborne radnje ili postupci nisu u skladu sa Ustavom (kao suprotno pritužbama s obzirom na izborni zakon) mogu se podnijeti Ustavnom sudu za vrijeme izbora ili u roku 30 dana nakon službene objave rezultata. Međutim, zakon ne utvrđuje nikakovo vremensko ograničenje za donošenje odluka Ustavnog suda.

Za vrijeme parlamentarnih izbora, Ustavni sud je ispunio važnu regulatornu ulogu u izborima a u ispunjavanju svoji zadataka dalje je unaprijedio izbornu okružje važnim odlukama i brzim djelovanjem oko žalbi. Ta pravila primjenjivana su i za predsjedničke izbore ne zahtijevajući daljnje radnje od strane Ustavnog suda. Zbog toga je njegovo sudjelovanje i u regulatornom svojstvu i kao tijela koje donosi konačne odluke bilo ograničeno.

D. Registracija glasaca

1. Objavljivanje i ispravljanje popisa glasaca

U razdoblju koje je prethodilo parlamentarnim izborima mnogi glasaci azurirali su svoje upise u popise glasaca. Opcinske vlasti nastavile su azurirati popise prije predsjedničkih izbora. Međutim, raspoloživo vrijeme za glasace da unesu ispravljene podatke u popis bilo je ograničeno budući da su popisi "zatvoreni" 10. siječnja. Za razliku od parlamentarnog izbornog zakona, predsjednički izborni zakon ne uvjetuje da glasaci moraju primiti pojedinačne obavijesti njihovog upisa u popis birača. Povrh toga, obzirom da su izbori održani nedavno, općinske vlasti su odlučile ne izdavati biračima još jednu obavijest.

Za parlamentarne izbore glasaci iz nacionalnih manjina bili su upisani na posebnim popisima glasaca. Za predsjedničke izbore njihovi podaci spojeni su sa podacima svih ostalih glasaca na jednom popisu. Međutim, zadržano je navođenje etniciteta glasaca na općem popisu glasaca premda je bilo nevažno za ove izbore.

2. Registracija glasaca izvan zemlje

Sastavljanje popisa glasaca bez stalnog prebivališta u Hrvatskoj u nadležnosti je Općine Zagreb. Međutim, kvaliteta takovog popisa bila je loša što je dokazano razmjerno velikim brojem glasaca koji su registrirani na dan izbora i velikim odstupanjima od ukupnog broja registriranih glasaca.

MPI je upućena da su početkom siječnja 2000. g., ti popisi obuhvaćali oko 350,000 glasaca. Međutim, dana 26. siječnja, DIP objavilo je u svojem izvješću o rezultatima prvog kruga glasovanja da je bilo registrirano 396,325 glasaca izvan zemlje. Ostale nepravilnosti uključuju porast registriranih glasaca u Njemačkoj, sa 17,360 na 47,602 i smanjenje registriranog broja glasaca u Federativnoj Republici Jugoslaviji, sa 8,107 na 4,012. Dodatno tome, u razdoblju između parlamentarnih i predsjedničkih izbora broj registriranih glasaca u BiH pao je sa 315,000 na 289,000. Takove nedosljednosti smanjuju povjerenje u poštenost postupka glasovanja izvan zemlje.

U pokušaju da razjasni ta pitanja, MPI je zatražila od Ministarstva unutarnjih poslova broj odluka o dravljanstvu (po zemlji stalnog prebivališta) i broj putovnica izdanih građanima bez stalnog prebivališta u Hrvatskoj.⁸ Ministarstvo nije moglo pružiti podatke, izjavivši da budući da hrvatske putovnice ne dokazuju stalno prebivalište, ono ne posjeduje takove popise. Osim toga, ministarstvo je uputilo MPI da nije nadležno za donošenje rješenja o davanju dravljanstva, i zbog toga nije obavezno održavati određene dokaze. Ovo se međutim pokazuje suprotnim odredbi članka 25, Zakona o hrvatskom dravljanstvu, koji glasi "rješenja o stjecanju odnosno prestanku dravljanstva donosi Ministarstvo unutarnjih poslova". Radi nedostatka podataka, MPI nije mogla temeljito procijeniti točnost popisa obzirom da nije bila u mogućnosti usporediti broj glasaca bez stalnog prebivališta u Hrvatskoj registriranih na popisima glasaca, sa brojem izdanih odluka o dravljanstvu i putovnica.

3. Potvrde glasaca

Potvrde za glasovanje u diplomatskim i konzularnim uredima za osobe koje imaju stalno prebivalište u Hrvatskoj a koje se nadu izvan Hrvatske na dan glasovanja, izdane su do 23. siječnja. Potvrde za osobe koje imaju stalno prebivalište u Hrvatskoj ali se nadu izvan mjesta svog stalnog prebivališta, ali unutar Hrvatske, izdane su do 15. siječnja. ODIHR pozdravlja takove odredbe koje omogućavaju osobama koje neće biti u mjestu svog stalnog prebivališta, da ostvare pravo na glasovanje.

E. Mediji i izbori

Kopenhaški dokument OEES-a (1990.) poziva na nesmetani pristup medijima na nepristranoj osnovi. Tijekom proteklih godina, ponašanje medija, posebice državne televizije, Hrvatske radiotelevizije (HRT) bio je jedan od glavnih izvora zabrinutosti. U svojem izvješću o predsjedničkim izborima 1997. g., OEES/ODIHR je primijetio, "tijekom cijele promidžbe kandidat stranke na vlasti (?) uzivao je neizmjernu prednost u pristupu sredstvima javnog priopćavanja i u izvještavanju elektronskih medija u vlasništvu države". Prednosti su posebice uključivale: aktivno promicanje kandidata na predsjedničkom položaju; pretjerano izvještavanje o njegovim aktivnostima i onim njegove stranke; povlašten pristup vijestima kao i povoljan komentar prilikom emitiranja vijesti dok se o oporbenim kandidatima izvještavalo nedovoljno. U Završnom izvješću za parlamentarne izbore 3. siječnja 2000. g., OEES/ODIHR primijetio je ponovo da "iako je došlo do poboljšanja, državna sredstva javnog priopćavanja ostala su previše pristrana prema vladajućoj stranci, i u brojčanom smislu i u smislu kakvoće."

U izrazitoj oprecnosti prijašnjim izborima, državna radio televizija HRT bila je uočljivo uravnoteženija, i uglavnom je izvještavala o promidžbenim aktivnostima kandidata na nepristran i objektivan način. Dodatno tome, kandidati su mogli raspravljati o političkim pitanjima time omogućujući glascima obavješteniji politički izbor nego prilikom prijašnjih izbora.

1. Pravni okvir

Izborni zakon sadrži samo nekoliko opcijih odredbi o ponašanju za vrijeme izborne promidžbe. Prema članku 13, svi kandidati "imaju pod jednakim uvjetima pravo na iznošenje i obrazlaganje svojih izbornih programa te izbornu promidžbu". Svi mediji obvezni su "omogućiti svim kandidatima ? ..da pod jednakim uvjetima izlazu svoj program i obavljaju

izbornu promidzbu" (clanak 14.). Drzavna televizija, Hrvatska Radiotelevizija (HRT) "duzna je omoguciti svakom kandidatu ? da u jednakom vremenu izlozi svoj izborni program" (clanak 14.).

Dana 7. siječnja, 2000. g., HRT je usvojio niz smjernica za izvještavanje o izbornoj promidzbi, iako nije bio zakonski obvezan da to ucini. Te smjernice skoro su istovjetne onima Zastupnickog doma, usvojenim za parlamentarne izbore. Prema tome, HRT je trebao zajamčiti nepristrano i uravnoteženo izvještavanje bez davanja prednosti bilo kojem kandidatu. Na HTV-u (televizijska komponenta HRT-a), kandidati su mogli predati minutazu ogranicenog broja predizbornih skupova za objavljivanje nakon redovitih vijesti. Dodatno tome, svi kandidati mogli su se predstaviti i prenijeti glasacima svoju politicku platformu u posebnim jednosatnim emisijama. Nadalje, izborni programi ukljucivali su rasprave svih kandidata koje su prethodile prvom i drugom krugu glasovanja. Dodatno tome, kandidati su mogli objaviti placenu reklamu pod istim uvjetima. Slicne odredbe za izvještavanje o promidzbi i reklamama primjenjivale su se na Hrvatski radio (HR).

2. Pracenje EIM-a

Između 8. siječnja i 5. veljace 2000. g., Europski institut za medije (sa sjedištem u Düsseldorfu, Njemacka) proveo je za Misiju OESS/ODIHR za promatranje izbora projekt medijskog pracenja. EIM je pratio vijesti i emisije o aktualnim pitanjima, kao i posebne emisije vezane za izbore u određenom broju elektronskih i tiskanih medija.⁹

U specijalnim emisijama HTV-a i HR-a svi kandidati uzivali su jednako vrijeme i pravedan postupak. Protivno formatu koji je korišten za vrijeme parlamentarne izborne promidzbe, i pojedinačno predstavljanje kandidata i raprave dale su kandidatima opseznu priliku da se predstave i rasprave glavna pitanja.¹⁰ Povrh toga, rasprava koja je prethodila prvom krugu izbora provedena je u strogo zadanom okviru kako bi osigurala da su svih devetero kandidata uzivali jednako vrijeme. Posljedica toga je da je rasprava oštećena a diskusija je bila u manjoj mjeri ziva i informativna nego što je to mogla biti.

Izvan posebnih emisija vezanih za izbore, isto tako je uoceno dramaticno poboljšanje urednickih komentara HRT-a. U privremenom izvješću za parlamentarne izbore 2-3. siječnja, 2000. godine, Medunarodna misija za promatranje izbora zakljucila je kako "kao i na prijašnjim izborima, iako nešto poboljšano, vijesti i urednicki komentari HRT-a još uvijek su znacajno preferirali vladajucu stranku, i u brojcanom smislu i u smislu kakvoce kao i kroz povoljno izvještavanje o vladinim duznosnicima koji zastupaju vladajucu stranku i nepovoljno izvještavanje o oporbi." Za predsjednicke izbore, izvještavanje je bilo osjetno ravnopravno i uravnotezenije.

Na HTV-u su izborne radnje bile zasjenjene formiranjem nove vlade. Opcenito je vrijeme koje je HTV posvetila svakom od deveterice kandidata koji su se natjecali u prvom krugu bilo uravnoteženo. Kandidati Drazen Budiša, Mate Granic i Stjepan Mesic uzivali su više izvještavanja nego ostalih šest kandidata no je to bilo djelomicno poradi izvještavanja o aktivnostima neizravno povezanim s njihovom izbornom promidzбом. Mate Granic pretrpio je razmjerno veliku kolicinu nepovoljnog izveštavanja vecinom u svezi s unutrašnjim razmiricama HDZ-a, dok je Anto Đapic pretrpio određeno nepovoljno izvještavanje u svezi s optuzbama da je plagirao radnju za magisterij.

Hrvatski Radio (HR) posvetio je veci postotak izvještavanja Budiši, za kojim slijede Granic, Mesic i Đapic. I opet je sveukupno izvještavanje bilo uravnotezeno. Privatni elektronski i tiskani mediji bili su skloniji izvještavanju o trojici kandidata s najvećom šansom da produ u drugi krug. Usprkos nekolicini primjera pristranog izvještavanja, posebice u tiskanim medijima, sveukupno izvještavanje je bilo uravnotezeno. Najupadljivija iznimka odnosila se na Novi list, rjecke dnevne novine, koje su imale prilično veliku kolicinu nepovoljnog izvještavanja za Granica.

Tijekom promidzbe drugog kruga glasovanja, HTV je zadržala izvještavnaje na sveukupno uravnotezen način. Dvojica preostalih kandidata uzivali su malen udio i povoljnih i nepovoljnih komentara, (nepovoljnijih u slucaju Mesica, a pozitivnijih u slucaju Budiše) ali je sveukupno izvještavanje bilo uravnotezeno. Najveci dio nepovoljnog izvještavanja razlogom je usmenih napada na kandidate, ponekad od njihovih protivnika a ponekad od treće osobe. Izvještavanje o promidzbi bilo je slicno u vecini ostalih pracenih medija, iako su dnevne novine Slobodna Dalmacija i Glas Slavonije sadržavale priličnu kolicinu negativnog izvještavanja o Mesicu. U isto vrijeme odrazavajući opću raznolikost politickih mišljenja, neki tiskovni mediji su pružili barem neposrednu podršku jednom od dvojice kandidata.

Tijekom dijela promidzbe prvog kruga izbora, HTV je odlucila ne pokrivati promidzbene aktivnosti u redovnim vijestima, o njima izvještavajući isključivo u posebnim emisijama vezanim za izbore. U razdoblju između dva kruga glasovanja, izborne aktivnosti bile su pokrivene glavnim vijestima i u posebnim emisijama. Još jedan značajan napredak bio je da su u razdoblju između dva kruga izbora, oba kandidata mogli iskoristiti pravo odgovora na HTV-u.

3. Mediji u Bosni i Hercegovini

Pod ugovorom sa Misijom OESS-a u Bosni i Hercegovini (BiH), Nezavisna medijska komisija (IMC) pratila je odabrane medije koji emitiraju u BiH. IMC zaključila je da su mediji u BiH općenito poštivali zakonske odredbe, pružajući općenito uravnoteženo izvještavanje uključujući i tijekom emitiranja vijesti. Međutim, ukupna kolicina minutaze usredotocila se na Matu Granica i HDZ. U izvještavanju emisija koje nisu vijesti, izvještaji elektronskih medija bili su slicno uravnoteženi no skloni Branimiru Šeparovicu.

Tiskani mediji izdali su razmjerno velik broj nepovoljnih izvještaja o HDZ-u, bez obzira na općenito povoljno ili neutralno izvještavanje o kandidatu HDZ-a, Mati Granicu.

Tijekom drugog kruga glasovanja nije bilo izvješćeno da su sredstva javnog priopćavanja prekršili zakonske odredbe u pogledu izvještavanja o promidzbi.

F. Izborna promidzba

OESS/ODIHR-ova procjena izborne promidzbe, koja je nacinjena tijekom izbora 1997.g., naglasila je određeni broj važnih problema. Ti su uključivali nasilje nad kandidatima i loše mjere sigurnosti; neslužbenu promidzbu i korištenje državnih sredstava kandidata na predsjedničkom položaju; povlašten pristup medijima; i upadljiva nejednakost novčanih sredstava raspoloživih kandidatima. Uoceno je značajno poboljšanje pri provedbi izborne promidzbe za predsjednicke izbore, 2000.g., koje je oznacilo značajan napredak u uskladjivanju sa stavkom 7.7, Kopenhaškog dokumenta.11

Trojica mocnih kandidata natjecali su se na izborima, i u usporedbi sa prijašnjim izborima, rezultat je bio nepredvidljiv. Uslijedila je dinamična i intenzivna izborna promidžba. Trojica glavnih kandidata usvojili su reformu, orijentaciju prema zapadu i demokratski razvoj i prezentirali istinsko i učinkovito natjecanje za glasace. Kandidati ekstremne desnice bili su periferni a njihove promidžbe nisu ucinile suviše da poboljšaju njihov udio glasova.

Kandidati su se promovirali tako da su obilazili zemlju i držali javne skupove. Promidžba je bila vidljivo energičnija nego prilikom parlamentarnih izbora. MPI nije primila prituzbe kandidata a promatrači su izvijestili da nije bilo uplitanja u njihove promidžbene aktivnosti. Sigurnost kandidata bila je primjerena za razliku od 1997.g.

Tijekom drugog kruga izbora, dvojica preostalih kandidata usredotocili su se na sredstva javnog priopćavanja i manje su se oslanjali na osobni nastup i političke skupove. Katkada su diskusije između dvojice preostalih kandidata bile oštre no nikada izvan granica prihvatljivosti.

G. Domaci promatrači i izborne aktivnosti nevladinih organizacija

Za razliku od izbora 1997.g., obojici kandidata i promatračima nevladinih organizacija bilo je dozvoljeno prisustvovanje sjednicama izbornih povjerenstava, uključujući one Državnog izbornog povjerenstva, i sudjelovanje u njihovim raspravama. Godine 1997., suprotno duhu Kopenhaškog dokumenta OESS-a (stavak 8), Državno izborni povjerenstvo odbilo je akreditirati domaće nestranačke promatrače. Iako u svezi toga, u međuvremenu izborni zakon nije bio mijenjan, odlukom Ustavnog suda iz 1998.g., hrvatskim nevladinim organizacijama bilo je omogućeno da zatraže i dobiju akreditacije za promatranje izbora. Ta odluka je primijenjena za lokalne izbore 1998.godine, i uvedena u izborni zakon za parlamentarne izbore 1999.g. Posljedica toga je da je Državno izborni povjerenstvo prihvatilo prijave sedam nevladinih organizacija i građanskih udruga za promatranje izbora. Daleko najznačajnija po broju raspoređenih promatrača, organizacija "Građani organizirano nadgledaju glasanje" (GONG), rasporedila je više od 4,000 promatrača.12 Opcenito, domaće skupine promatrača mogle su djelovati bez ometanja, iako je Misji za promatranje izbora prijavljeno samo nekoliko izoliranih slučajeva uznemiravanja.

Izborni zakon određuje da političke stranke koje nominiraju kandidate mogu nominirati i stranačke promatrače. Međutim, zakon ne navodi rokove za podnošenje istih ili u kojem roku DIP mora odobriti ili odbiti te nominacije. Takovo otezanje može ometati promatranje rada izbornih povjerenstava. Izborni zakon ne spominje status promatrača koji predstavljaju nezavisne kandidate što je značajan propust. Za drugi krug izbora, Državno izborni povjerenstvo je odlučilo da smo oni kandidati koji se i dalje natjecu mogu pratiti rad izbornih povjerenstava i birackih odbora. Za buduće izbore, promatrači koji predstavljaju ostale kandidate trebaju isto tako zadržati to pravo.

Za vrijeme prvog kruga izbora, hrvatska nevladina organizacija, koalicija GLAS 2000, koja je osnovana s namjerom da omogući nestranačko obucavanje glasaca, uključila se u stranačku političku promidžbu djelomično kroz plaćene reklame. Promidžbena ekipa Mate Granica podnijela je prituzbu Međunarodnoj misiji za promatranje izbora o pristranom sadržaju određene literature nevladinih organizacija. Međunarodna misija za promatranje izbora je objavila da je mišljenja da literatura može utjecati na glasace, i ukoliko je razdijeljena 23. siječnja, prekršena je 24 satna izborna šutnja. Nestranačke nevaldine organizacije koje se

uključe u programe obavještanja glasaca trebaju zadržati strogu nepristranost u svojim aktivnostima.

V. DAN IZBORA

A. Opća ocjena glasovanja u Hrvatskoj

Promatraci su izvijestili o poboljšanjima u provedbi glasovanja u oba kruga izbora, sa povoljnom procjenom na 95% izvještajnih obrazaca. Prijavljeno je nekoliko ozbiljnih incidenata, te su biracki odbori sveobuhvatno savjesno radili na tome da se provode ispravni postupci. Glasovanje je provedeno u mirnom okruženju, uglavnom bez zastrašivanja. Postupci za predsjednicke izbore bili su manje složeni nego oni za parlamentarne izbore, obzirom da je glasovanje provedeno u jednoj izbornoj jedinici i da nije bilo glasackog lisica za manjine. Međutim, zadržano je devet kategorija glasackih mjesta. Ti su uključivali: posebna ili "miješana" glasacka mjesta za "prognanike" i za "raseljene" osobe; glasacka mjesta za osobe bez stalnog prebivališta u Hrvatskoj; osobe sa privremenim boravištem u inozemstvu ili su izvan Hrvatske na dan izbora; osobe sa stalnim prebivalištem u BiH i privremenim boravištem u Hrvatskoj; i osobe bez stalnog prebivališta u Hrvatskoj koje privremeno prebivaju u Hrvatskoj. Za razliku od parlamentarnih izbora, ova razlikovanja nisu pretjerano zamrsili postupke glasovanja.

Usprkos sveukupnoj procjeni izbora, pitanja izrečena u OESS/ODIHR-ovom završnom izvješću za parlamentarne izbore općenito su primjenjiva i za predsjednicke izbore. Posebice, oprema koja bi osigurala privatnost glasaca i jednostavan pristup glasackim mjestima glasacima s tjelesnom manom, bila je nedostatna. Neka glasacka mjesta bila su u privatnim kućama, što je u etnicky mješanim područjima moglo djelovati destabilizirajuće za neke glasace. Takove lokacije trebalo bi ubuduće izbjeći. Biracke odbore trebalo bi uputiti da prije istovremeno označavanje glasackih listica više od jedne osobe u birackom odjeljku, pa i onda kada glasaci pripadaju istoj obitelji. Ostali zapaženi problemi uključuju propust birackih odbora da sustavno provjere identitet glasaca prije uručivanja glasackog listica i povremeno dozvoljavanje glasovanja uz punomoc. Misija za promatranje izbora uočila je određeno poboljšanje u svezi s rasporedom glasackih mjesta u odnosu na parlamentarne izbore, iako je u većini slučajeva to i dalje bio problem.

Domaci promatraci i dalje su u velikom broju prisustvovali postupcima. Tijekom prvog kruga izbora, promatraci koji su zastupali kandidate prisustvovali su postupcima na 80% promatranih glasackih mjesta, a tijekom drugog kruga izbora na 50%. Prisutnost svih promatracu je uvelike doprinijela transparentnosti procesa. Glasaci su općenito bili upoznati s postupkom a biracki odbori su temeljito objasnili postupke glasovanja. Dodatno tome, na glasackim listicama nalazile su se upute o postupcima glasovanja.

Kai i prilikom parlamentarnih izbora, u malom broju slučajeva, promidžbeni je materijal izvješen u blizini glasackih mjesta. Povremeno su na nekim glasackim mjestima bile prisutne neovlaštene osobe, kao što su nepozvana policija, ponekad u civilnoj odjeci kao i lokalni dužnosnici.

U nekim općinama, MPI uočila je jasnu diskriminaciju u odabiru glasackih mjesta, a kao rezultat toga neki glasaci iz brojnih zajednica morali su putovati dugo dok je onima iz manjih zajednica dodijeljeno glasacko mjesto u zajednici. Jedno općinsko izborno povjerenstvo odbilo je locirati glasacko mjesto u velikom selu naseljenom većinom etničkim Srbima i u broju drugih naselja za koje se čini da bi na temelju veličine zaslužili glasacko mjesto.

Temeljem bilateralnog sporazuma između vlade Mađarske i Republike Hrvatske, glasacki listici bili su na raspolaganju na mađarskom jeziku. Međutim, nije bilo glasackih listica na ostalim manjinskim jezicima. Sve manjinske skupine koje su priznate Ustavom i Ustavnim zakonima Republike Hrvatske trebaju uživati jednakopravnost, a upotreba glasackog listica na manjinskom jeziku trebala bi biti uočena u područjima s većom koncentracijom manjinskog stanovništva. Biracki odbori bi iz uljudnosti trebali upitati glasace pripadnike nacionalnih manjina da li zahtijevaju glasacki listic na manjinskom jeziku, prije nego što to uzmu kao pretpostavku.

Jedan tim promatrača Misije za promatranje izbora izvijestio je da je biracki odbor popisivao imena glasaca, uključujući i serijske brojeve glasackih listica. Promatrači su o tome izvijestili OIP koje je djelovalo u svezi s time i popis je uništen. Taj događaj služi da bi se naglasila zabrinutost kako navođenje serijskog broja glasackog listica može ugroziti tajnost glasovanja.

1. Ratom zahvaćena područja Hrvatske

U izvješću o parlamentarnim izborima održanim u siječnju 2000.g., OEES/ODIHR je izvijestio kako se je u usporedbi s izborima 1997.g., provedba glasovanja u područjima zahvaćenim ratom zamjetno poboljšala. Međutim, pojavljivanje problema iznijetih u prethodnom poglavlju bilo je učestalije u tim područjima, posebice u području Podunavlja gdje je sveukupna ocjena o izborima bila manje povoljna nego u ostalim djelovima zemlje.

Prisutnost policije bila je veća u nekim područjima zahvaćenim ratom. To je naročito bilo vidljivo u nekim općinama Vukovarsko-srijemske županije tijekom prvog kruga glasovanja, na primjer u Borovu gdje prevladavaju etnički Srbi. Nije bilo zapazeno otvoreno zastrašivanje ali sama njihova prisutnost mogla je biti shvaćena kao neposredno zastrašivanje. U Vukovarsko-srijemskoj županiji, situacija se nešto poboljšala tijekom drugog kruga glasovanja. Međutim, promatrači su nanovo izvjestili o općenito većoj prisutnosti policije u područjima zahvaćenim ratom nego u drugim djelovima zemlje. Gdje je na glasackim mjestima zapazena policija, njihova prisutnost se je rijetko mogla opravdati ometanjem ili nalogom birackih odbora u skladu sa zakonom.

2. "Progane" osobe, "raseljene " osobe i povratnici

U izvješću o parlamentarnim izborima, OEES/ODIHR izrazio je zabrinutost u pogledu zakonskog razlikovanja između "prognanih" osoba i "raseljenih" osoba koje nije priznato u međunarodnom zakonu i u stvari diskriminira potonju kategoriju.¹³ Broj glasaca koji su svrstani u "raseljene osobe" nedostajao je na popisu glasaca 3. siječnja. Takovi glasaci morali su otprijeti neugodne upravne postupke kako bi primili potvrde koje su im omogućile glasovanje. Promatrači su izvjestili da su neki od tih glasaca morali ponoviti postupak 24. siječnja, obzirom da Ured za raseljene osobe i izbjeglice (ODPR), nije osigurao primjereno ispravljene glasacke popise. U nekoliko slučajeva, promatrači su izvjestili da se taj problem javio i prilikom drugog kruga izbora, po treći puta, kako su izbori održani u razdoblju od pet tjedana. Na oba izborna dana, ta dva glasacka mjesta imala su puno manji odaziv biraca nego

za vrijeme parlamentarnih izbora. To bi moglo pokazati da su problemi koje su glasaci iskusili 3. siječnja, djelovali destimulirajuće za sudjelovanje.

Više je ohrabrujuće bilo po pitanju "povratnika", glasaci koji žive u dva sabirna centra (Tehnika Baraka u Sisku i Topolik u Lipiku) mogli su glasovati u blizini mjesta svog privremenog boravišta.¹⁴ Takove mogućnosti nije bilo prilikom parlamentarnih izbora.

B. Glasovanje u Bosni i Hercegovini

Glasovanje izvan zemlje provedeno je 24. siječnja i 7. veljače, na 159 glasackih mjesta u skoro 50 zemalja. Sukladno sporazumu između Predsjedništva Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, 20. siječnja 2000.g., u BiH bila su uspostavljena 24 glasacka mjesta na 14 lokacija. Prema podacima koje su prosljedile hrvatskih vlasti, oko 302,000 glasaca bez stalnog prebivališta u Hrvatskoj upisani su u popis glasaca prije dana izbora.¹⁵ Dodatno tome, glasacima koji su imali stalno prebivalište u Hrvatskoj i privremeno boravište u inozemstvu zajedno s onima koji su bili izvan Hrvatske na dan izbora, bilo je dozvoljeno da se registriraju i glasaju. Za razliku od izbora 2. i 3. siječnja, glasovanje je provedeno tijekom samo jednog dana za svaki od dva kruga predsjedničkih izbora.

Uz pomoć Misije OEES-a u Bosni i Hercegovini, Međunarodna misija za promatranje izbora rasporedila je promatrače u BiH koji su pratili proces na svim lokacijama tijekom oba izborna dana.

Odaziv je i dalje bio relativno visok i mnogi su glasaci morali dugo čekati kako bi dali svoj glas. Tijekom prvog kruga izbora, neki biracki odbori nisu postupali na neutralan i profesionalan način te su uključili osobe koje su uklonjene iz javnih ureda od strane Visokog predstavnika radi ometanja provođenja Daytonskog sporazuma. Promatrači su izvijestili o ozbiljnim nepravilnostima na 13 glasackih mjesta. Takove nepravilnosti bile su najuočljivije u Novom Travniku, Mostaru, Livnu, Širokom Brijegu i Capljini. U više slučajeva, osobni dokumenti glasaca nisu bili pravilno provjeravani prema popisima glasaca te popisi nisu bili pravilno označavani prilikom uručivanja listica glasacima. Na nekim glasackim mjestima, glasacima je bilo dozvoljeno glasovanje po nekoliko puta ili im je bio uručen više nego jedan glasacki listić. Dodatno tome, promatrači su izvijestili kako su neki biracki odbori pokušali utjecati na izbor glasaca. Greške u postupcima uključivale su dozvolu višestrukog glasovanja, glasovanja uz punomoć, "skupno" glasovanje, nepotraživanje dokaza o prebivalištu, dozvola glasovanja osobama koje nemaju prebivalište na području koje pokriva glasacko mjesto, neprimjenjivanje ultraljubičaste tinte ili pregledavanje ranije primjenjene ultraljubičaste tinte. Za razliku od parlamentarnih izbora, službenici konzularnih predstavništava katkada su ometali rad međunarodnih promatrača.

Glasacki popisi građana koji privremeno stanuju u nekom drugom mjestu ostali su većim dijelom netocni. Tijekom prvog kruga izbora, više od 8,200 glasaca dodani su popisima (5,400 u drugom krugu). To predstavlja oko 21% glasaca koji su glasovali u BiH. U slučaju da se glasovanje izvan zemlje u BiH zadrži prilikom budućih izbora, kakvoća popisa glasaca za građane bez stalnog prebivališta u Hrvatskoj trebala bi biti poboljšana. Nadalje, trebalo bi se razmotriti zaključivanje registracije glasaca na dan izbora (osim uz potvrde). Međutim, to se ne bi trebalo odnositi na prava građana koji imaju stalno prebivalište u Hrvatskoj i privremeno boravište u inozemstvu, obzirom da ova kategorija glasaca može glasovati samo tako da se registrira na dan izbora.

Slijedeći nepravilnosti koje su zamijecene prilikom prvog kruga izbora i zabrinutosti koje su izrekle Misija za promatranje izbora i međunarodna zajednica, Državno izborno povjerenstvo zamijenilo je 18 od 24 biracka odbora u BiH. Dodatno tome, Državno izborno povjerenstvo provelo je obucavanje novoimenovanih članova, strogo naglašavajući potrebu pridržavanja zakonskih odredbi dok su povrede istih bile prihvatljive. Iako donešena u kasnoj fazi, ta je odluka doprinjela značajnom poboljšanju u provedbi glasanja u BiH tijekom drugog kruga glasanja.

Tijekom drugog kruga glasanja promatrači su izvijestili o izrazitom opadanju u broju prekršaja i njihovoj ozbiljnosti. Prisutnost članova Državnog izbornog povjerenstva u području Mostara i Livna kao i aktivna uloga službenika hrvatskih diplomatskih predstavništava doprinjela je takovom pozitivnom razvoju. No, članovi birackih odbora najviše su doprinjeli tom poboljšanom procesu, radeci naporno kako bi proveli pravilne postupke. Međutim, neki problemi kao što su nesustavno provjeravanje osobnih dokumenata svih glasaca na način kako je to propisano, dodavanje imena popisima glasaca bez prethodne temeljite provjere da li su ta imena već na popisu, izolirani slučajevi glasanja uz punomoc, višestruko glasanje i nadaleko rašireno "skupno" glasanje uporno su se pojavljivali. Odaziv glasaca u BiH bio je visok i još jedanputa je prouzročio pritisak na biracke odbore. Potreba da se obradi tako veliki broj glasaca imala je za posljedicu da se postupci nisu pratili u potpunosti.

C. Odaziv glasaca

Tijekom prvog kruga, odaziv od 63% bio je mnogo slabiji nego tijekom parlamentarnih izbora ali više od 5% viši nego za vrijeme predsjedničkih izbora 1997. godine. Odaziv glasaca u zemlji bio je 67.5%, ali je sveukupna brojka smanjena odazivom glasaca izvan zemlje koji je iznosio samo 19%. U Bosni i Hercegovini je oko 39,400 glasaca dalo svoj glas dajući odaziv od 13.7%. U Federalnoj Republici Jugoslaviji odaziv glasaca je i dalje bio nizak, sa samo nekoliko stotina glasaca koji su sudjelovali, usprkos brojnom stanovništvu izbjeglica etničkih Srba koji imaju hrvatsko državljanstvo ili imaju pravo na hrvatsko državljanstvo.

Tijekom drugog kruga izbora ukupan odaziv bio je 61%, sa 65.3% u zemlji te 17.8% izvan zemlje. U Hrvatskoj je bilo velikog odstupanja u odazivu sa 73% u Koprivničko-križevačkoj županiji i 51% u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Potonja brojka možda je pokazatelj velikog broja etničkih Srba koji još uvijek održavaju de jure stalno prebivalište u području dok su u stvari izbjeglice u drugim zemljama.

D. Brojanje glasova

Zahvaljujući razmjerno jednostavnim postupcima za predsjedničke izbore, brojanje je provedeno brzo prilikom oba kruga. Opcenito su kao i prilikom parlamentarnih izbora promatrači ocijenili postupak glasanja povoljno, sa 95% izvještaja da je bilo dobro obavljeno. Uglavnom su se korektno pridržavali postupaka, mada biracki odbori nisu prije otvaranja kutija a u skladu s zakonom, dosljedno provjeravali broj glasaca koji su glasovali prema popisima glasaca. Domaći promatrači iz redova političkih stranaka kao i promatrači nevladinih organizacija dobili su kopije protokola rezultata.

Tijekom prvog kruga izbora mnogi biracki odbori u BiH brojali su listice u glasackim kutijama prije nego što su nastojali s popisa izračunati broj glasaca koji su dali glas, kao što

to zahtijeva zakon. Postupak uvjetuje da broj glasaca treba biti proračunat temeljem popisa prije nego što se otvore glasacke kutije. Bitno je da je brojanje glasova provedeno ispravno, jer kao što je to uvjetovano zakonom, ako je u kutiji više glasackih listica nego što je bio broj glasaca koji su glasovali (u skladu s popisima), glasovanje treba biti proglašeno nevazacim. Nesklonost birackih odbora u BiH da se pridržavaju tih postupaka pokazatelj je nepravilnosti i povreda koje su se dogodile za vrijeme glasovanja 24. siječnja. Na nekim glasackim mjestima, čim su kutije bile otvorene, promatraci su primjetili primjere više listica preklapljenih zajedno.

E. Tabela prikaz i objava privremenih rezultata

BO dostavili su svoje ispunjene zapisnike općinskim i gradskim izbornim povjerenstvima, koji su ih prosljedili centrima za kompjutersku obradu za prijenos Državnom izbornom povjerenstvu koje je sačinilo završni tabelarni prikaz. Svaki zapisnik unešen je dva puta kako bi se osiguralo da su greške ustanovljene u zacetku. Postupak je bio učinkovit i omogućio je Državnom izbornom povjerenstvu pravovremenu objavu djelomicnih privremenih rezultata.

VI. POSLIJE-IZBORNO RAZDOBLJE

A. Tabela prikaz i objava konacnih rezultata

Za razliku od parlamentarnog izbornog zakona, ne postoji odredba koja određuje da konacni rezultati moraju biti objavljeni nakon što su iscrpljeni svi pravni lijekovi. Usprkos tome, Državno izbornom povjerenstvo primijenilo je tu odredbu. Državno izbornom povjerenstvo pravovremeno je objavilo konacne privremene rezultate, no poradi potrebe da se ponove izbori na dva glasacka mjesta, objava konacnih rezultata bila je odgođena. DIP odlucilo je istovremeno objaviti sluzbene konacne rezultate oba kruga izbora.

B. Rezultati i ponovljeni izbori

Slijedom prvog kruga izbora, glasovanje je ponovljeno na dva glasacka mjesta 30. siječnja, u skladu sa clankom 35., izbornog zakona, koji utvrđuje kako se glasovanje mora ponoviti kada se u kutijama pronade veci broj listica nego što je broj glasaca koji je izašao na izbore. Ovo je stroga odredba, koje se je pomno pridržavalo.

VII. KONACNI REZULTATI¹⁶

Rezultati glasovanja prvog kruga izbora, 24 siječnja 2000. godine:

Kandidati Stranka	Broj glasova	Postotak
Stjepan Mesic HNS	1,100,671	41.11%
Drazen Budiša HSLs/SDP	741,837	27.71%
Mate Granic HDZ	601,588	22.47%
Slaven Letica Nezavisni kandidat	110,782	4.14%

Anto Đapic HSP 49,288 1.84%
Ante Ledic Nezavisni kandidat 22,875 0.85%
Tomislav Mercep HPS 22,672 0.85%
Ante Prkacin NH 7,401 0.28%
Zvonimir Šeparovic Nezavisni kandidat 7,235 0.27%

Broj registriranih glasaca 4,251,109 100%
Odaziv 2,677,561 62.98%
Vazeci listici 2,664,439 99.51%
Nevazeci listici 13,212 0.49%

Rezultati glasovanja drugog kruga izbora, 7. veljace 2000. godine:

Kandidati Stranka Broj glasova Postotak
Stjepan Mesic HNS 1,433,299 56.00%
Drazen Budiša HSLS/SDP 1,125,957 44.00%
Broj registriranih glasaca 4,252,430 100%
Odaziv 2,589,034 60.88%
Vazeci listici 2,559,256 98.85%
Nevazeci listici 29,778 1.15%

VIII. PREPORUKE

OESS/ODIHR predlaže slijedeće preporuke za buduće izbore:

Zakon o državljanstvu trebao bi biti izmijenjen u skladu s europskom praksom. Izmijenjeni zakon trebao bi stvoriti jednake uvjete za sve podnositelje zahtjeva, ne bi smio diskriminirati one iz različitih etničkih skupina niti zasnivati pravo na državljanstvo samo na etničkim mjerilima.

Pravne i administrativne zapreke koje priječe hrvatske državljane u ostvarivanju svojih prava na državljanstvo i na glasovanje trebale bi biti uklonjene, narocito za etnicke Srbe izbjeglice u BiH i SRJ.

Zakonsko razlikovanje između "raseljenih osoba" i "prognanika" trebalo bi biti uklonjeno kako bi se osiguralo jednako postupanje prema svim raseljenim osobama.

Popis dokumenata koji su prihvatljivi za dokazivanje državljanstva, identiteta i mjesta stalnog prebivališta trebao bi biti razjašnjen, za registraciju glasaca i glasovanje unutar i izvan zemlje.

Zakon o izboru predsjednika trebao bi biti izmijenjen tako da odredi stranacku zastupljenost u izbornim povjerenstvima i birackim odborima.

Zakon o izboru predsjednika trebao bi isto tako dozvoliti domace nestranacko promatranje izbornih postupaka od strane nevladinih organizacija.

Zakon o izbornim popisima trebao bi biti izmijenjen, uklanjajuci obvezu zapisivanja etnickog porijekla glasaca kao i javnog izlaganja popisa, cime bi se povecala transparentnost registracijskog procesa i povjerenja glasaca.

Tocnost popisa glasaca za za gradane bez stalnog prebivalista u Hrvatskoj trebala bi biti poboljsana, osobito ako se zadrzi sporazum o glasovanju izvan zemlje. Nadalje, trebalo bi se razmotriti zakljucivanje registracije glasaca na dan izbora (osim uz potvrde). Medutim, to se ne bi trebalo odnositi na prava gradana koji imaju stalno prebivaliste u Hrvatskoj i privremeno boraviste u inozemstvu, posebice etnicke Srbe izbjeglice u BiH i SRJ.

Rokovi za izdavanje potvrda za glasovanje za one koji nece biti u mjestu stalnog prebivalista, u zemlji ili izvan zemlje, trebali bi biti izjednaceni. To ne bi trebalo utjecati na pravo glasovanja izbjeglica, koji zahvaljujuci njihovom osobito ranjivom polozeniu zahtijevaju poseban postupak.

Zakonske odredbe u svezi s odgovornostima HRT-a tijekom izbornih razdoblja trebalo bi potanje razraditi, kako bi se osiguralo udovoljavanje obvezama uravnotezenog i nepristranog izvjestavanja kao i informiranost glasaca.

Trebalo bi pojacati zakonske odredbe kako bi se povecala transparentnost financiranja promidzbe. Posebice bi moglo biti primjereno uvesti obvezu otkrivanja financijskih izvora, odrediti ogranicenja za pojedinačne priloge i utvrditi postupak sluzbenog pregledavanja financijskih izvjestaja.

Ovlasti Drzavnog izbornog povjerenstva da provode odluke o kršenju odredbi promidzbe mogle bi biti proširene, cime bi se poboljšao njegov utjecaj na vodenje promidzbe.

Kao pomoc radu DIP-a, moglo bi biti uspostavljeno izborno povjerenstvo na razini između DIP-a i općinskih i gradskih izbornih povjerenstava. Njegove ovlasti trebale bi biti jasno odredene.

DIP moglo bi izdati obvezatne smjernice za OIP-a i GIP-a, kako bi osiguralo da su glasacka mjesta postavljena u svim naseljima na temelju nepristranih mjerila (npr. više od minimalnog broja glasaca), dok bi se prilikom identificiranja glasackih mjesta trebao razmotriti olakšan

pristup starijim osobama i osobama s tjelesnom manom. Nepodesne lokacije, kao što su privatne kuće i kafici, trebalo bi izbjegavati.

Postupci na glasackim mjestima (podsjetnici), trebali bi sadržavati dodatne podatke i biti izdani kao obvezatne upute. Ti dodatni podaci trebali bi uključivati pojedinosti o glasovanju na različitim kategorijama glasackih mjesta.

Oprema koja se koristi kako bi se osigurala tajnost glasovanja trebala bi biti poboljšana kako bi se osiguralo da glasaci označavaju glasacke listice u potpunoj privatnosti. DIP moglo bi odrediti smjernice za biracke odbore u svezi s rasporedom glasackih mjesta, dok bi OIP-a/GIP-a trebala provesti obucavanje birackih odbora.

Trebalo bi se razmotriti tiskanje glasackih listica na jezicima nacionalnih manjina za glasace pripadnike nacionalnih manjina koncentrirane u zbijenim naseljima.

Odredba u svezi s obvezom ponovljenog glasovanja kada se u glasackoj kutiji pronade veći broj listica nego što je broj glasaca koji su dali glas prema oznacenom popisu je stroga, i mogla bi biti nanovo ispitana. Takove razlike trebala bi rješavati izborna povjerenstva na višim razinama, ili pri sudu uzimajući u obzir dokaze koji dokazuju druge nepravilnosti.

Rezultati svih glasackih mjesta trebali bi biti pravovremeno na raspolaganju natjecateljskim strankama, kandidatima i domaćim promatračima kako bi se povećala transparentnost postupka.

OESS ostaje na raspolaganju za suradnju sa Saborom, Vladom i drugim hrvatskim vlastima u provedbi gore navedenih preporuka.

1

Sustav vlasti u Hrvatskoj obično se naziva "polu-predsjednicki".

2

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izboru predsjednika Republike Hrvatske usvojen je 27. lipnja 1997. g., preinacivši malo strukturu izbornih povjerenstava i svecanu predsjednicku prisegu.

3

Ustav Republike Hrvatske, članak 95. Nasuprot tome, izborni zakon određuje da se predsjednik bira "većinom svih biraca koji su glasovali", ili ako je izabran u drugom krugu dobivanjem "najvećeg broja glasova biraca koji su glasovali" (članak 17.).

4

Izvješće OESS/ODIHR-a koje se odnosi na parlamentarne izbore održane 1999. g., iznosi iscrpno tumačenje i prikazuje zabrinutosti koje se odnose na Zakon o Hrvatskom državljanstvu.

5

Fraza "pripadnik hrvatskog naroda" protumacena je kao etnicki Hrvat. U svrhu izvješća, pretpostavlja se da fraza "pripadnik hrvatskog naroda" ne uključuje pripadnike srpske, mađarske, talijanske, češke, slovačke, austrijske, njemačke, rusinske, ukrajinske, židovske i druge nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj.

6

Pogledati Završno izvješće OESS/ODIHR-a koje se odnosi na parlamentarne izbore (Izbori za Zastupnički dom Sabora) 2-3. siječnja 2000. g., objavljeno 25. travnja 2000. g.

7

"Svaka osoba pripadnik nacionalne manjine ima pravo slobodnog izbora da se prema njemu ophodi ili ne ophodi kao takvom, te time neće doći u nepovoljan položaj kao niti putem ostvarivanja prava vezanih za taj izbor".

8

U skladu sa člankom 28, Zakona o hrvatskom državljanstvu, Ministarstvo unutarnjih poslova "nadležno je za vođenje postupka za utvrđivanje državljanstva" i ima odgovornost u postupcima utvrđivanja državljanstva. Ministarstvo je isto tako odgovorno za vođenje dokaza o stalnom prebivalištu; za donošenje rješenja o davanju državljanstva; i za izdavanje putovnica (koja sadrži podatak o zemljama stalnog prebivališta).

9

Europski institut za medije trebao bi ubrzo objaviti Završno izvješće o procjeni izvještavanja medija u vrijeme izbora u Hrvatskoj, 1999-2000. godine.

10

U privremenom izvješću od 4. siječnja, Međunarodna misija za promatranje izbora zaključila je da HRT "nije suviše pomogla u pružanju prilike glasačima da utvrde koje su glavne političke sile i izborna pitanja".

11

Stavak 7.7, uređuje da će zemlje članice "osigurati da zakon i javnost djeluju kako bi se omogućilo da političke promidžbe budu provedene u poštenom i slobodnom okruženju, u kojem niti upravno djelovanje, nasilje niti zastrašivanje ne prijece stranke i kandidate u

slobodnom predstavljanje svojih stajališta i kvalifikacija ili spriječava glasace u obaviještavanju ili raspravljanju o njima (...)."

12

Gradani organizirano nadgledaju glasanje

13

Definicija prognane osobe sadržana je u Zakonu o statusu prognanika i izbjeglica (1993.).

14

Neke od osoba koje su se vratile u mjesto stalnog prebivališta nakon sukoba, locirani su u "sabirnim centrima". To su većinom etnicki Srbi koji su bili raseljeni i vraćeni u mjesto njihovog stalnog prebivališta, ali su mjesto stanovanja našli uništeno ili zauzeto.

15

Podaci proslijedeni Misiji za promatranje izbora iz Općine Zagreb.

16

Izvori: Državno izborno povjerenstvo, Izvješće Br. 6 od 25. siječnja 2000.g., i rezultati izloženi na web stranici DIP-a, 8. veljače 2000. godine.

OSCE ODIHR Warsaw